YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 3-son

VOLUME 9 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.3

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

doi®

Crossref
Content
Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali Oʻzbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatidan oʻtkazilgan.

Jurnal Oʻzbekiston Respublikasi Oliy taʼlim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari roʻyxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va koʻpaytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr boʻyicha masʼul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh koʻchasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2025-yil 26-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qogʻoz bichimi: A4.
Shartli bosma tabogʻi: 23,5
Adadi: 100. Buyurtma: № 174.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh koʻchasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR
I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR OʻRINBOSARI
B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar boʻyicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MASʼUL MUHARRIR
O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot boʻlimi boshligʻi

TAHRIR HAYʼATI AʼZOLARI
A. Saidov – Inson huquqlari boʻyicha Oʻzbekiston Respublikasi Milliy markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent, Oʻzbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk, Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

Sh. Asadov – Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

M. Aminjonova – Oʻzbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

B. Murodov – Oʻzbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, Oʻzbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, Oʻzbekiston)

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Э. Шарипов

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию 26.09.2025.
Формат бумаги: A4.
Усл. п. л. 23,5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 174.

Лицензия типографии
от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонова – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, E. Sharipov

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Publishing department address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 26.09.2025.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 23,5.
Units: 100. Order: № 174.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF
I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR
B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR
O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD
A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Mukhamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA’MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **SAFAROV DJAXONGIR ISMOILOVICH**
O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi asosida jinoyat qonunini takomillashtirish bo‘yicha ayrim mulohazalar

19 **NARIMANOV BEKZOD ABDUVALIYEVICH**
Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyatini huquqiy tartibga solish: nazariy-huquqiy jihatlar va modellar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

26 **GULYAMOV SAID SAIDAXRAROVICH**
Kiber huquqning nazariy asoslari: huquqiy tartibga solishning konseptual modeli

40 **MAMANAZAROV SARDOR SHUXRATOVICH**
Zamonaviy biotexnologiya sohasidagi fuqarolik-huquqiy munosabatlarning o‘ziga xos xususiyatlari

52 **SAMANDAROVA FERUZA BAXROMJON QIZI**
Davlat xaridlari bitimlarini maxsus shartnoma turi sifatida baholash

62 **ABDUVALIYEV BAHODIR ABDULXAYEVICH**
O‘zbekiston Respublikasida aqlli shaharlar rivojlanishining huquqiy asoslarini tahlil qilish: hozirgi holat va takomillashtirish istiqbollari

74 **MAMADALIYEV AVVOLBEK ZIYOITDINOVICH**
Huquqni suiiste’mol qilish fenomeni to‘g‘risidagi qarashlar genezisi

84 **RAHMATOV AZIZBEK ISKANDAR O‘G‘LI**
Tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish mexanizmlari va ularni takomillashtirish istiqbollari

97 **RODIONOV ANDREY ALEKSANDROVICH**
Blokcheyn texnologiyalarida ma’lumotlarni fuqarolik-huquqiy tartibga solishning konvergensiya va divergensiyasi: Yevropa Ittifoqi “Ma’lumotlar to‘g‘risida”gi qonuni tajribasi hamda O‘zbekiston uchun istiqbollar

105 **SAIDOV MAQSUDBEK NORBOYEVICH**
Mas’uliyati cheklangan jamiyatda ulushni sotish munosabatlarining huquqiy tartibga solinishi: nazariya va amaliyot

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

117 **SULTONOVA SEVINCH BEKMUROD QIZI, MIRZAYEV ISLOMJON XUSHNAZAR O‘G‘LI**
Arizani ko‘rmasdan qoldirish va xususiy shikoyat qilish huquqi: amaliyot, muammo va takliflar

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

124 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**
Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida O‘zbekiston milliy standartlashtirish tizimini rivojlantirish istiqbollari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

133 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**
Kuchli ruhiy hayajonlanish holatida qasddan odam o‘ldirgan shaxsga jazo tayinlashda jabrlanuvchi xulq-atvorining e’tiborga olinishi

143 **CHORIYEV ANVAR QO‘ZIYEVICH**
Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risidagi qonunchilikni buzganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilashning ijtimoiy zaruriyati

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

153 **SULTONOVA LOBAR MAMARAYIM QIZI**
Xalqaro hamkorlikda ekstraditsiya tushunchasi, ahamiyati va roli

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

168 **YUSUPOVA FARINGIZ O‘KTAM QIZI**
Tibbiy ma’lumotlar xavfsizligini ta’minlashning xalqaro-huquqiy va kontseptual asoslari
177 **RASBERGENOVA SARBINAZ ALISHEROVNA**
Qulay atrof-muhitga ega bo‘lish huquqini ta’minlash sohasida mintaqaviy shartnomaviy-huquqiy mexanizmlar

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

187 **MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVA**
O‘zbekistonda yo‘l-transport infratuzilmasi sohasida korrupsiyaviy xavf-xatarlar va ularni bartaraf etish mexanizmlari

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **САФАРОВ ДЖАХОНГИР ИСМАИЛОВИЧ**
Некоторые суждения по совершенствованию уголовного законодательства на основе новой редакции Конституции Республики Узбекистан

19 **НАРИМАНОВ БЕКЗОД АБДУВАЛИЕВИЧ**
Правовое регулирование деятельности негосударственных некоммерческих организаций: теоретико-правовые аспекты и модели

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

26 **ГУЛЯМОВ САИД САИДАХРАРОВИЧ**
Теоретические основы киберправа: концептуальная модель правового регулирования

40 **МАМАНАЗАРОВ САРДОР ШУХРАТОВИЧ**
Особенности гражданско-правовых отношений в сфере современных биотехнологий

52 **САМАНДАРОВА ФЕРУЗА БАХРОМЖОН КИЗИ**
Оценка договоров государственных закупок как особого вида договора

62 **АБДУВАЛИЕВ БАХОДИР АБДУЛХАЕВИЧ**
Анализ правовых основ развития умных городов в Республике Узбекистан: современное состояние и перспективы совершенствования

74 **МАМАДАЛИЕВ АВВОЛБЕК ЗИЁИТДИНОВИЧ**
Генезис взглядов на феномен злоупотребления правом

84 **РАХМАТОВ АЗИЗБЕК ИСКАНДАР УГЛИ**
Механизмы финансирования предпринимательской деятельности и перспективы их совершенствования

97 **РОДИОНОВ АНДРЕЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ**
Конвергенция и дивергенция гражданско-правового регулирования данных в блокчейн-технологиях: опыт закона ЕС о данных и перспективы для Узбекистана

105 **САИДОВ МАКСУДБЕК НОРБОЕВИЧ**
Правовое регулирование отношений по продаже долей в обществе с ограниченной ответственностью: теория и практика

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

117 **СУЛТОНОВА СЕВИНЧ БЕКМУРОД КИЗИ, МИРЗАЕВ ИСЛОМЖОН ХУШНАЗАР УГЛИ**
Оставление заявления без рассмотрения и право на частную жалобу: практика, проблемы и предложения

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

124 **РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ**
Перспективы развития национальной системы стандартизации Узбекистана в сфере охраны окружающей среды

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

133 **НИЁЗОВА САЛОМАТ САПАРОВНА**
Учёт поведения потерпевшего при назначении наказания лицу за совершённое в состоянии сильного душевного волнения умышленное убийство

143 **ЧОРИЕВ АНВАР КУЗИЕВИЧ**
Социальная необходимость установления уголовной ответственности за нарушение законодательства о персональных данных

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

153 **СУЛТОНОВА ЛОБАР МАМАРАИМ КИЗИ**
Понятие, значение и роль экстрадиции в международном сотрудничестве

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

168 **ЮСУПОВА ФАРИНГИЗ УКТАМ КИЗИ**
Международно-правовые и концептуальные основы обеспечения безопасности медицинской информации

177 **РАСБЕРГЕНОВА САРБИНАЗ АЛИШЕРОВНА**
Региональные договорно-правовые механизмы в сфере обеспечения права на благоприятную окружающую среду

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

187 **МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖИДДИНОВНА**
Коррупционные риски в сфере дорожно-транспортной инфраструктуры в Узбекистане и механизмы их преодоления

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

11 **SAFAROV DJAKHONGIR ISMOILOVICH**
Some considerations on improving the criminal legislation based on the new edition of the Constitution of the Republic of Uzbekistan

19 **NARIMANOV BEKZOD ABDUVALIEVICH**
Legal regulation of non-governmental non-profit organizations: theoretical and legal aspects and models

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

26 **SAID GULYAMOV SAIDAKHRAROVICH**
Theoretical foundations of cyberlaw: a conceptual model for legal regulation

40 **MAMANAZAROV SARDOR SHUKHRATOVICH**
Peculiarities of civil-legal relations in the field of modern biotechnology

52 **SAMANDAROVA FERUZA BAKHROMJON KIZI**
Evaluation of public procurement transactions as a special type of contract

62 **ABDUVALIEV BAHODIR ABDULKHAYEVICH**
Analysis of the legal framework for the development of smart cities in the Republic of Uzbekistan: current state and prospects for improvement

74 **MAMADALIEV AVVOLBEK ZIYOITDINOVICH**
Genesis of views on the phenomenon of abuse of law

84 **RAKHMATOV AZIZBEK ISKANDAR UGLI**
Mechanisms for financing entrepreneurial activities and prospects for their improvement

97 **RODIONOV ANDREY ALEKSANDROVICH**
Convergence and divergence of civil legal regulation of data in blockchain technologies: EU data act experience and prospects for Uzbekistan

105 **SAIDOV MAKSUDBEK NORBOYEVICH**
Legal regulation of relations on sale of shares in a limited liability company: theory and practice

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

117 **SULTONOVA SEVINCH BEKMUROD KIZI, MIRZAEV ISLOMJON KHUSHNAZAR UGLI**
Dismissal of an application without consideration and the right to a private complaint: practice, problems and proposals

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

124 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**
Prospects for the development of the national standardization system of Uzbekistan in the field of environmental protection

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

133 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**
Consideration of the victim’s behavior when sentencing a person who commits intentional homicide in a state of intense emotional excitement

143 **CHORIEV ANVAR KUZIEVICH**
Social necessity of establishing criminal liability for violation of legislation on personal data

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

153 **SULTONOVA LOBAR MAMARAYIM KIZI**
The concept, significance, and role of extradition in international cooperation

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

168 **YUSUPOVA FARINGIZ UKTAM KIZI**
International legal and conceptual foundations for ensuring the security of medical data
177 **RASBERGENOVA SARBINAZ ALISHEROVNA**
Regional contract-legal mechanisms in the sphere of ensuring the right to a favorable environment

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

187 **MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVA**
Corruption risks in the field of road transport infrastructure in Uzbekistan and mechanisms for their elimination

Kelib tushgan / Получено / Received: 07.08.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.09.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 26.09.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.3./YVLB1818
UDC: 349.6(045)(575.1)

ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDA O‘ZBEKISTON MILLIY STANDARTLASHTIRISH TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Rajabov Nariman Sharifbayevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi kafedrasi professori,
yuridik fanlar doktori
ORCID: 0000-0002-5166-964X
e-mail: n.sh.rajabov.78@gmail.com

Annotatsiya. *Barqaror rivojlanish sharoitida mamlakatimizda ekologik standartlashtirish bo‘yicha o‘rnatilgan talablarga rioya etilishi yuzasidan olib borilayotgan davlat ekologik siyosatining muhim ustuvor masalalari hozirgi bozor talablari asnosida amalga oshirilishini taqozo etadi. Aslida, ekologik standartlar tabiiy obyektlar holatining miqdoriy va sifat ko‘rsatkichlarini ifodalaydigan, huquqiy ahamiyatga va huquqiy hujjatlarning barcha xususiyatlariga ega bo‘lgan texnikaviy-huquqiy hujjat bo‘lib, ularga muvofiq tabiiy resurslarning ayrim turlaridan foydalanishning huquqiy rejimi, tabiatdan foydalanish bilan bog‘liq bo‘lmagan sohalarda ham faoliyatning ekologik qoidalarini belgilaydi. Mazkur ilmiy maqolada ekologik standartlashtirishning mohiyati, uning o‘ziga xos xususiyatlari va ahamiyati yoritilib, mazkur sohani rivojlantirishga oid qonunchilikning hozirgi holati va uni takomillashtirish istiqbollariga oid huquqiy masalalar ilmiy-nazariy nuqtayi nazardan tahlil etilgan hamda bu borada mualliflik takliflari ilgari surilgan. Shuningdek, ushbu masala yuzasidan eng ilg‘or xorijiy tajriba hamda qonunchilik o‘rganilib, mamlakatimizda uni rivojlantirish yuzasidan taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqilgan. Bunda ekologik standart, ekologik normativ va ekologik me’yorlash tizimi, ekologik standartlashtirish bo‘yicha munosabatlarning huquqiy tartibga solinishi yoritilgan hamda ushbu sohani takomillashtirishga qaratilgan tegishli tavsiyalar ilgari surilgan.*

Kalit so‘zlar: *ekologik standart, ekologik standartlashtirish, ekologik me’yor, ekologik me’yorlash, etalon, andoza, ekologik qonunchilik, limit*

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ СТАНДАРТИЗАЦИИ УЗБЕКИСТАНА В СФЕРЕ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Ражабов Нариман Шарифбаевич,
доктор юридических наук, профессор
кафедры «Экологическое право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. *В условиях устойчивого развития актуальные задачи государственной экологической политики, касающиеся соблюдения установленных требований в сфере экологической стандартизации, требуют реализации в соответствии с современными*

рыночными условиями. По сути, экологические стандарты представляют собой технико-правовые документы, обладающие юридическим значением и всеми характеристиками правовых актов, выражающие количественные и качественные показатели состояния природных объектов. В соответствии с ними определяется правовой режим использования отдельных видов природных ресурсов, а также устанавливаются экологические правила деятельности даже в тех сферах, которые прямо не связаны с природопользованием. В статье раскрываются сущность, особенности и значение экологической стандартизации, анализируется современное состояние законодательства в данной области и перспективы его совершенствования с научно-теоретической точки зрения, формулируются авторские предложения. Кроме того, рассматривается передовой зарубежный опыт и законодательство, а также вырабатываются рекомендации и предложения по развитию данной сферы в Узбекистане. Особое внимание уделяется экологическим стандартам, экологическим нормативам и системе экологического нормирования, а также правовому регулированию отношений в сфере экологической стандартизации. В заключение представлены предложения, направленные на совершенствование данной системы.

Ключевые слова: *экологический стандарт, экологическая стандартизация, экологическая норма, экологическое нормирование, эталон, образец, экологическое законодательство, лимит*

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL STANDARDIZATION SYSTEM OF UZBEKISTAN IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

Rajabov Nariman Sharifbayevich,
Professor of the Department of Environmental Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law

Abstract. *In the context of sustainable development, important priority issues of the state environmental policy being pursued in our country to comply with the established requirements for environmental standardization require implementation in accordance with current market requirements. In essence, environmental standards are technical and legal documents expressing quantitative and qualitative indicators of the state of natural objects, having legal significance and all the characteristics of legal documents, according to which the legal regime for the use of certain types of natural resources determines the environmental rules of activity in areas not related to the use of nature. This scientific article highlights the essence of environmental standardization, its features, and its significance; analyzes from a scientific and theoretical point of view the current state of legislation on the development of this area and legal issues related to the prospects for its improvement; and also puts forward the author's proposals in this regard. Also, the best foreign experience and legislation on this issue were studied, and proposals and recommendations for its development in our country were developed. At the same time, the environmental standard, the system of environmental regulations and environmental regulation, and the legal regulation of relations on environmental standardization are highlighted, and relevant recommendations aimed at improving this area are put forward.*

Keywords: *environmental standard, environmental standardization, environmental regulation, environmental normalization, standard, sample, environmental legislation, limit*

Kirish

Atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, asrab avaylash va saqlab qolish barobarida kelajak avlodlarga uni to'liq hamda sof holda qoldirish maqsadlariga erishishda, atrof-muhit sifati hamda tabiiy obyektlar soniga oid xususiyatlari va xossalarini saqlab qolishda, jamiyatning ijtimoiy manfaatlaridan kelib chiqqan holda o'rnatiladigan tabiatga ta'sir ko'rsatishning ilmiy asoslangan chegara

yoxud me'yorini belgilash va oʻrnatish (joriy qilish) yoki barpo etish muhim ahamiyatga ega masala hisoblanadi. Ushbu maqsadlarga ekologik talablarni, ya'ni ekologik me'yorlash tizimini yanada rivojlantirish orqali erishiladi. U qonun talablariga muvofiq vakolatli davlat organlari tomonidan huquqiy ahamiyatga ega boʻlgan texnik hujjatlar hisoblangan ekologik normativlarni oʻrnatish faoliyatini rivojlantirishni anglatadi.

Ma'lumki, mahsulot sifatiga oid har qanday ma'lumotlar, ya'ni uning asosiy texnik koʻrsatkichlari, jumladan, xomashyo, materiallar, asbob-uskunalarga oid talablar standartlar bilan belgilanadi. Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti rivojlanayotgan hozirgi davrda standartlashtirish ishlab chiqarish sohasining unumli hamda samarali ishlash uchun muhim texnikaviy, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi asosiy vositalardan biri boʻlib qolmoqda. Ushbu sharoitda standartlashtirish obyektlarining kengayishi, iqtisodiy hamda ijtimoiy hayotning koʻp tarmoqlariga kirishi, uning rivojlanishi uchun koʻp resurslarning jalb qilinishini taqozo etadi. Qolaversa, standartlashtirishni rivojlantirish oʻz navbatida mavjud resurslardan, shu jumladan, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga ijobiy ta'sir koʻrsatadi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga moʻljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yoʻnalishlariga bagʻishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida qayd etilganidek "... butun standartlashtirish tizimini tubdan qayta qurish kerak. Bundan koʻzlangan maqsad – mamlakatimizda ishlab chiqarilgan mahsulotlar zamonaviy xalqaro standartlarga javob berishi lozim [1].

Oʻzbekiston Respublikasining 2030-yilgacha boʻlgan davrda Atrof muhitni muhofaza qilish Konsepsiyasi atrof muhit sifatining yagona normativlari, standartlarini birgalikda ishlab chiqish va qabul qilishni, atrof muhitning sifatini belgilovchi ustuvor yoʻnalishlar boʻyicha xalqaro standartlarga oʻtishni ta'minlash, davlat xaridlarini amalga oshirishda ekologik standartlarni qoʻllashni kengaytirishni, Yevropa standarti asosida nazorat qilinadigan ifloslantiruvchi moddalar sonini optimallashtirgan holda, ularni chiqarish va oqizishni samarali nazorat qilish mexanizmini joriy etishni, qolaversa, amaldagi standartlarning Xalqaro standartlashtirish tashkiloti standartlari bilan uygʻunlashuvini ta'minlashni taqozo etishi ahamiyatlidir. Shunga muvofiq Ekologiya, atrof muhitni muhofaza qilish va iqlim oʻzgarishi vazirligi huzuridagi "Davlat ekologik sertifikatlashtirish va standartlashtirish markazi mas'ulligida, kelajakda amaldagi standartlarni ISO va XEK xalqaro standartlari bilan uygʻunlashtirish ishlarini amalga oshirish lozimligi belgilangan. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, davlat unitar korxonasi ekologik sertifikatlashtirish yoʻnalishida tadbirkorlik subyektlarini qoʻllab-quvvatlash, ushbu sohada ochiqlik hamda shaffoflikni ta'minlash, korrupsiya holatlariga barham berish va bu borada mavjud xizmatlarni toʻliq "Raqamli ekologiya" axborot platforma tizimi doirasida raqamlashtirishni tashkillashtirish, qolaversa, bu borada yangi xizmat turlarini joriy etish, shuningdek, ekologik tamgʻalash (markirovka) tizimini amaliyotga joriy etish, ekologik menejment tizimini yoʻlga qoʻyish boʻyicha mutaxassislarni tayyorlash va boshqa ishlarni amalga oshirishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Material va metodlar

Mazkur ilmiy-tadqiqotda Oʻzbekiston Respublikasi milliy standartlashtirish tizimi boʻyicha qonunchilik normalari, ayniqsa, ekologik standartlar yuzasidan mavjudlari hamda huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanilgan holda qiyosiy-huquqiy tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya, statistik materiallarni oʻrganish metodlari qoʻllandi.

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

Tadqiqot natijalari

Ma'lumki mahsulot sifatiga oid har qanday ma'lumotlar, ya'ni uning asosiy texnik ko'rsatkichlari, jumladan, xomashyo, materiallar, asbob-uskunalarga oid talablar standartlar bilan belgilanadi. Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti rivojlanayotgan hozirgi davrda standartlashtirish ishlab chiqarish sohasining unumli hamda samarali ishlashi uchun muhim texnikaviy, iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi asosiy vositalardan biri bo'lib qolmoqda.

Shu asnoda, standart tushunchasi o'zi nima? degan savolga javob topishimiz lozim. "Standart" inglizcha so'zdan olingan bo'lib, "namuna", "me'yor" degan ma'nolarni anglatadi [2]. Shuning uchun ham standart mahsulotning ma'lum bir namunaga, etalonga yoki me'yorga to'g'ri va mos kelishini anglatadi. Qolaversa, standart – bu ko'pchilik manfaatdor tomonlar kelishuvi asosida ishlab chiqilgan va ma'lum sohalarni eng maqbul darajada tartibga solishga yo'naltirilgan, vakolatli davlat organi tomonidan tasdiqlangan umummajburiy qoidalar xususiyatiga ega bo'lgan mahsulot va xizmatlarga qo'yilgan talablarni o'z ichiga olgan me'yoriy hujjatdir [3].

Ko'pgina adabiyotlarda standart haqida turli talqinlar mavjudligining guvohi bo'lishimiz mumkin, chunonchi mutaxassis olim V.M. Ogrizkovga ko'ra standart normativ-texnik hujjat hisoblanib, standartlashtirish obyektiga nisbatan me'yorlar, qoida va talablar belgilaydi va vakolatli davlat organi tomonidan tasdiqlanadi.

Standart ilmiy-texnika yutuqlari asosida ishlab chiqilib, jamiyat uchun eng maqbul talablarni o'z ichiga olishi lozim. Standartlar moddiy obyektlar (mahsulot, ashyo, modda va boshqalar)ga nisbatan ham tashkiliy-uslubiy hamda umumtexnik munosabatlarga nisbatan ham belgilanishi mumkin. Shuningdek, standartlashtirish orqali tegishli faoliyatining texnik reglamenti o'rnatiladi. Standart va sifat bir-biri bilan ajralmas hisoblanadi. Standart ilg'or ishlab chiqarish tajribasi hamda fan va texnika yutuqlarini o'z ichiga qamrab olib, majburiy talab sifatida huquqiy normaga aylanadi. Shu bilan standart ishlab chiqarish bo'yicha ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi [4].

Shuningdek, standartlashtirishning maqsadi umumiy va konkret maqsadlarga bo'linib, umumiy maqsadlar ichida fuqarolarning hayoti va salomatligi, atrof tabiiy muhit hamda mol-mulkka nisbatan mahsulot, ishlar va xizmatlarning xavfsizligi muhim hisoblanadi [5].

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi tomonidan nashr etilgan "O'zbekcha-ruscha-inglizcha ekologik izohli lug'at"ga asosan standart deganda o'xshash obyektlarni taqqoslash (solishtirish) uchun qabul qilingan andozalar, etalonlar, modellar va me'yoriy-texnik hujjat tushuniladi. Shu bilan birga standartlashtirish deganda – konkret o'zgaruvchan ko'rsatkichlar va etalonlar o'zgarishining yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan oralig'ini asoslash ham nazarda tutiladi [6].

Davlat organlarining standartlarni belgilash, ularga rioya etish ustidan nazoratni olib borish bo'yicha faoliyati standartlashtirish deb nomlanadi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, standartlashtirish bir tomondan muhandislik faoliyati sifatida e'tirof etilsa, ikkinchi tomondan qonun ijodkorligi yoxud huquq ijod qilish yuridik faoliyati sifatida ham tushuniladi.

Ushbu asnoda standartni quyidagicha tariflash lozim, ya'ni standart bu huquqiy ahamiyat kasb etuvchi normativ-texnik hujjat hisoblanib, uning obyektiga nisbatan eng maqbul qoida, shartlar va talablar belgilovchi andoza maxsus vakolatli davlat boshqaruv organi tomonidan tasdiqlanadi.

Shu asnoda standartni umummajburiy ahamiyatga ega bo'lgan boshqa standartdan farqlash muhimdir, ya'ni standart bu huquqiy ahamiyatga ega bo'lgan texnik ko'rsatkich yoxud hujjat hisoblanib, ma'lum bir sohada qo'llaniladi, jumladan, ekologik standartlarning belgilash tartibi va standartlarga qo'yi-

ladigan asosiy talablar standart bilan emas, balki standart-huquqiy hujjat orqali amalga oshirilishi lozim.

Tadqiqot natijalari tahlili

Ma’lumki, atrof-tabiiy muhitni muhofaza qilish sohasida ham standartlashtirish o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Hozirgi sharoitda atrof-tabiiy muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan foydalanish muammosiga har tomonlama yondashuvni hisobga oluvchi standartlashtirish bo‘yicha ilmiy metodologiya zarur. Shu sohadagi eng muhim metodologik masalalardan biri standartlashtirish obyektlarini tanlashdir. Obyektlarni to‘g‘ri tanlash tabiiy resurslardan foydalanish bo‘yicha davlat standartlar tizimini yaratish hamda xalq xo‘jaligida shu yo‘nalishdagi ishlarni yagona metodologik asosda olib borilishiga imkoniyat yaratadi [7].

Darhaqiqat, ekologik standartlar tushunchasiga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, bu normativ-texnik hujjat hisoblanib, atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta’minlash bo‘yicha kompleks choralar, talablar, qoida va me’yorlarni o‘rnatadi. Shu bilan birga, ekologik standartlar tabiatni muhofaza qilish muammolari va tabiiy resurslardan foydalanishni yaxshilash, yer, yerosti boyliklari, tuproq va suvlarni muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish, atmosferani himoya qilish, flora va faunani muhofaza qilish bo‘yicha tashkiliy-metodik jihatdan mavjud muammolar sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.

Binobarin, ekologik standartlashtirish shunday faoliyatni anglatadiki, unda mahsulot sifati, xizmat va ishlarning raqobatbardoshligini oshirish sohasida ixtiyoriy ko‘pmarotaba tarzda qo‘llaniladigan ekologik qoida va talablarni o‘rnatish bo‘yicha faoliyat hamdir. Ekologik standart funksional belgilangan vazifasiga ko‘ra uchta asosiy guruhga bo‘linadi: birinchi, atrof muhitni muhofaza qilishga oid standartlar; ikkinchi, alohida har bir tabiiy obyekt turining muhofazasi uchun standart; uchinchi, mahsulot va ish (xizmat) larning inson hayoti va sog‘ligi uchun ekologik jihatdan xavfsizligiga oid standart.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, tabiatni muhofaza qilish sohasida standartlashtirish o‘zining ma’lum bir qiyinchiligiga ega hamda buning oqibatida tabiiy resurslardan foydalanish muammosiga har tomonlama yondashuvni hisobga oluvchi standartlashtirishning ilmiy metodologiyasiga muhtoj. Yana bir muhim masalani alohida ta’kidlash joizki, ekologik standartlashtirishning tizimi uchta asosiy yo‘nalishdan iborat. Chunonchi, birinchi yo‘nalishdagi standartlar atrof tabiiy muhitga zararli ta’sir ko‘rsatishning yo‘l qo‘yiladigan ekologik standartlarini belgilash tartibi va shartlarini o‘z ichiga oladi. Ikkinchi yo‘nalish esa atrof tabiiy muhitning muhofaza qilinishini tashkillashtirishga taalluqli talablarni belgilaydi. Uchinchi yo‘nalishdagi standartlar esa atrof tabiiy muhit muhofazasiga taalluqli tushunchalarning yagona talablarini belgilaydi.

Ekologik standartlar ustuvor ravishda texnik qoidalarni belgilab, huquqiy akt xususiyatlariga ham ega bo‘ladi, biroq ular qonunlar va qonunosti hujjatlaridan quyidagilar bilan farqlanadi. Birinchidan, davlat ekologik standartlari qonun hujjatlariga nisbatan yordamchi vazifani bajaradi. Ikkinchidan, ekologik standartlar ijtimoiy munosabatlarni tartibga solmaydi, ular atrof tabiiy muhitni, uning obyektlarini yoki mahsulotlarni ma’lum bir sifat ko‘rsatkichlariga mos kelishi lozimligini belgilaydi. Uchinchidan, standartlashtirish bir xil xususiyatlarga ega bo‘lishi lozim bo‘lgan tipik obyektlar bo‘yicha belgilanishi lozim. To‘rtinchidan, butunlay atrof tabiiy muhit yoki uning obyekti ekologik standartlashtirilmaydi, balki ularning ma’lum bir xususiyatlari, funksiyalari standartlashtiriladi.

Qolaversa, standartlarda vaqti-vaqti bilan yillar davomida fan va texnikaning oxirgi yutuqlari, mahalliy hamda xorijiy tajribani hisobga olgan holda mavjud iste’moldan chiqqan (eski) ko‘rsatkichlarni yangilab turish maqsadga muvofiqdir. Standartlar avvalo,

faqat mahsulotning xususiyatlari va undan foydalanish sifat ko‘rsatkichlarini aniqlash uchun zarur bo‘lgan talablarni belgilashi lozimdir.

Modomiki, ekologik standartlashtirish tegishli guruhlar bilan tasniflanishi muhim ekan, u quyidagi tarzda namoyon bo‘ladi: umumiy qoidalar, atamalar, tushunchalar, klassifikatsiyalar, tabiiy muhitning sifat ko‘rsatkichlari, ifloslantiruvchi moddalarni tashlashning parametrlari, tabiiy resurslardan foydalanishning jadalligi ko‘rsatkichlari, tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish qoidalari, tabiiy obyektlar holati parametrlarini aniqlash metod (uslub)lari va xo‘jalik faoliyati ta’sirining shiddatliligi, atrof-muhit holatini nazorat qilish va o‘lchash vositalariga nisbatan talablar, atrof-muhitni ifloslanishdan himoyalovchi uskuna, inshootlar va apparatlarga nisbatan qo‘yilgan turli talablar va boshqa standartlardan iboratdir.

Umuman, standartlar inson hayoti hamda sog‘ligi, inson genetik fondini hamda mol-mulki xavfsizligi talablarini ham o‘z ichiga olishi lozim deb hisoblaymiz. Chunonchi, radiatsiyaviy xavfsizlik, zararli yoxud zaharli kimyoviy ifloslantiruvchi moddalarni yo‘l qo‘yiladigan darajadagi miqdorda tashlash yoki chiqarish miqdorlarini, zararli biologik organizmlarni, insonlar sog‘ligini yomonlashuviga olib keluvchi turli mikrob va bakteriyalarning toksik jihatdan ta’sirini zararsiz darajada ta’minlash maqsadga muvofiqdir [8].

Bundan tashqari, ushbu soha olimlarining e’tiroficha, raqamlashtirishga oid o‘zgarishlar hozirgi hayotimizning barcha jabhalarini qamrab olmoqda, atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash sohasi ham bundan holi emas. Raqamli texnologiyalarning asosiy xususiyatlaridan biri ular jamiyat hayotining turli sohalarida “mufassal” hamda universal ekanligidir [9]. Ammo qo‘llanilayotgan raqamli texnologiyalar ekologik masalalarni hal etishning tayyor yechimlarini taklif qilmasdan, balki ular katta miqdordagi statistik axborotni qayta ishlashni jarayonini sezilarli darajada osonlashtiradi, qisqa muddatlarda uni chuqur va har tomonlama tahlil qilishni amalga oshiradi, umuman ma’lum bir sohada boshqaruvga oid faoliyatni sifat jihatidan o‘zgartiradi [10].

Shu bilan bir qatorda, ekologik standartlar o‘tgan asrlarda, sobiq Ittifoq hududida tegishlicha shakllana boshlangan, ya’ni bu borada ilk hujjat GOST 17.0.0.01-76. Tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan foydalanishni yaxshilash sohasidagi standartlar tizimi. Asosiy qoidalar standarti 208 hisoblanib, mazkur standart esa, ushbu yo‘nalishdagi barcha standartlar uchun asos bo‘ladigan eng muhim hujjat sifatida namoyon bo‘lgan. Mazkur standartda, tabiatni muhofaza qilish degan ta’rif tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, tabiiy boyliklarni saqlash va qayta tiklashni ta’minlovchi, inson bilan atrof tabiiy muhit o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikni o‘rnatishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlar tizimi ekanligi e’tirof etilgan. Qolaversa, mazkur standartlar tizimi o‘zida maxsus vakolatli organlar tomonidan qabul qilingan 80 ta davlat miqyosidagi hamda 50 ta sohalarga oid standartlardan iborat. Hozirga qadar ushbu standartlar o‘zining ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q [11].

Qayd etish lozimki, standartlar insonning hayoti, sog‘ligi, genetik fondini va uning mol-mulki xavfsizligi talablarini o‘z ichiga olishi, jumladan, radiatsiyaviy xavfsizlikni, zararli va zaharli kimyoviy ifloslantiruvchi moddalarni yo‘l qo‘yiladigan darajadagi tashlash va chiqarish miqdorlarini, zararli biologik organizmlarni, inson kasalligiga olib keluvchi mikrob va bakteriyalarning toksik ta’sirini zararsiz darajada ta’minlashi lozim [9]. Mazkur standartda, tabiatni muhofaza qilish degan ta’rif tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, tabiiy boyliklarni saqlash va qayta tiklashni ta’minlovchi, inson bilan atrof tabiiy muhit o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikni

o'rnatishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar tizimi ekanligi e'tirof etilgan [12].

Xullas, barcha standartlar inson hayoti, sog'ligi, uning genetik fondini hamda mol-mulki xavfsizligi talablarini ham o'z ichiga olishi lozim, chunonchi, radiatsiyaviy xavfsizlik, zararli yohud zaharli kimyoviy ifloslantiruvchi moddalarni yo'l qo'yiladigan darajadagi miqdorda tashlash yoki chiqarish miqdorlarini, zararli biologik organizmlarni, insonlar sog'ligini yomonlashuviga olib keluvchi turli mikrob va bakteriyalarning toksik jihatdan ta'sirini zararsiz darajada ta'minlash maqsadga muvofiqdir [13; 14].

Bu borada T.V. Gashnikovaning e'tiroficha, ekologik me'yorlash tizimiga kiritilishi kerak bo'lgan texnik jihatdan tartibga solish va standartlashtirish sohasidagi me'yorlarning yana bir toifasi ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda noqulay ekologik oqibatlarga olib keladigan tabiiy va texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlarni oldini olishga qaratilgan standartlar bo'lib, ular ekologik jihatdan xavfli sanoat tarmoqlarini ishlashi uchun texnik talab hamda boshqa ekologik ahamiyatga ega tadbirlarni amalga oshirishni belgilaydigan profilaktik yo'nalishdagi ekologik me'yorlardir [15]. D.I. Shakirovaning fikricha esa, tashqi o'xshashlik xususiyatlariga qaramay ekologik me'yorlash hamda texnik tartibga solish, ular turli xil tartibga solish obyektlari mavjud bo'lgan tartibga solinadigan ijtimoiy munosabatlarga nisbatan davlat ta'sirining ikkita alohida usulini ifoda etadi [16].

Qolaversa, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-son Farmoni bilan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi tasdiqlangan bo'lib, unga ko'ra, ekologiya, atrof muhitni muhofaza qilish va chiqindilar bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish bo'yicha "Ekofond" axborot tizimini joriy etish kabi ustuvor loyihalarni amalga oshirishni ko'zda tutishi bilan bir qatorda standartlarni raqamlashtirish bo'yicha "E-Standard" axborot tizimini joriy qilish umumiy dasturda mustahkamlandi. Bunda, ushbu sohada davlat standartlar fondining elektron bazasini yaratish hamda standartlar internet do'konini ishga tushirish hamda ushbu tizimni elektron hukumat tizimlari va manfaatdor vazirlik hamda idoralar bilan integratsiya qilishni amalga oshirish lozimligi belgilab qo'yildi.

Fikrimizcha, bu borada ekologik standartlashtirish tizimini mustahkam joriy etish hamda rivojlantirish zarur, qolaversa, bu borada "E-eco-standard" axborot tizimini keng joriy etish hamda ekologik me'yorlarni o'zida aks ettirgan "E-eco-normativ" axborot tizimini joriy qilish maqsadga muvofiqdir. Pirovardida esa, ushbu sohadagi raqamlashtirishni yanada rivojlantirish, kelajakda biz uchun muhim bo'lgan masalalarni ijobiy hal qilishda ko'mak beradi. Chunonchi, ushbu sohada barcha ma'lumotlarni to'plash, tabiatga zararli ta'sir qiluvchi obyektlar hisobini yuritishda, ekologik me'yor doirasida chiqariladigan ifloslantiruvchi moddalarning holati, bunday zararli ta'sir uchun to'lovlarni undirish mexanizmini yanada takomillashtirishda, hattoki davlat ekologik nazoratini amalga oshirish mexanizmining rivojida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. O'z navbatida, manfaatdor bo'lgan hamda jamoat ekologik nazoratini amalga oshirayotgan turli subyektlarning ushbu ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatini yaratadi.

Xulosalar

Xulosa qilib shuni alohida qayd etish lozimki, aslida, standartlarni belgilashda mahsulot va xizmatlar, ishlar (ishlab chiqarish jarayonlari)ning atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, ekologik tizimlar, shu jumladan, suv havzalari, atmosfera havosi, tuproq, hayvonot va o'simlik dunyosining qayta tiklanishini ta'minlash maqsadida quyidagi talablar ko'zda tutilishi lozim.

Birinchidan – ishlab chiqarilishi, muomalada bo'lishi, iste'mol qilinishi yoki utilizatsiya qilinishida mahsulot iste'moli, xizmatlar ko'rsatish, ishlab chiqarish jarayonlarida tabiiy ekologik tizimlariga fizikaviy xavfsiz-

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

lik darajasini ta’minlash va fizikaviy ta’sir (tebranish, elektromagnit, radiatsiyaviy) ni va kimyoviy (zararli kimyoviy va zaharli moddalarni yoki ular tarkibiga kiruvchi ifloslantiruvchi komponentlarni tashlash yoki chiqarish) ta’sirni oldini olish.

Ikkinchidan – ishlab chiqarish, muomalada bo‘lishi, iste’mol qilinish yoki utilizatsiya qilish (ko‘mib tashlash yoki yo‘q qilish)da mahsulot, xizmatlar ko‘rsatish, ishlab chiqarish jarayonlarida tabiiy ekologik tizimlarini biologik xavfsizligini, ya’ni biologik ta’sir ko‘rsatishni (biologik organizmlar, shu jumladan, mikroblar, bakteriyalar, viruslarni tashlash, chiqarish)ni yo‘l qo‘yiladigan darajasidan oshib ketmasligini ta’minlash va boshqalar.

Uchinchidan – ekologik standartlarning ekologik munosabatlarni tartibga soluvchi qonun hujjatlari bilan birligi va atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni tartibga solishning elementi sifatida yoritish va b.

Shu asnoda yana bir muhim masala shundan iboratki, O‘zbekiston Respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g‘risida” gi Qonuniga ekologik standartlashtirishning mazmun mohiyatini ochib beruvchi hamda ushbu sohadagi ijtimoiy munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soluvchi alohida bir norma, ya’ni ekologik standart va ekologik standartlashtirish to‘g‘risida alohida modda kiritilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki ekologiya sohasida yagona bir tizimga keltirilgan, asosiy ekologik qonun hisoblangan ushbu qonun tabiat bilan jamiyat o‘rtasida vujudga keladigan barcha ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi yagona qonun sifatida e’tirof etilgan. Ushbu qonunda mazkur moddalarning aks ettirilishi kelajakda ekologik standartlashtirishga oid vujudga kelgan har qanday masala yohud muammoni hal etishi lozim bo‘ladi. Bu esa qonunchiligimizdagi ba’zan uchrab turadigan kollizion normalarning bartaraf etilishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatilishiga sabab bo‘ladi.

REFERENCES

1. "Xalq so‘zi", January 16, 2017, No. 11 (6705.)
2. Buriyev X., Rizayev R. Osnovy standartizatsii, metrologii i sertifikatsii sel'skokhozyaystvennoy produktsii [Fundamentals of standardization, metrology and certification of agricultural products]. Tashkent, Mekhnat Publ., 1999, p. 152.
3. Ismatullayev P.R., Maksudov A.N. Metrologiya, standartlashtirish va sertifikatlashtirish [Metrology, standardization and certification]. Tashkent, O‘zbekiston Publ., 2001.
4. Ogryzkov V.M. Standart. Kachestvo. Zakon [Standard. Quality. Law]. Moscow, Yurid. lit-ra Publ., 1998.
5. Krylova G.D. Osnovy standartizatsii, sertifikatsii, metrologii [Fundamentals of standardization, certification, metrology]. Moscow, Yuniti-Dana Publ., 2000.
6. Alixonov B., Samoylov S., Ibragimov R. O‘zbekcha-ruscha-inglizcha ekologik izohli lug‘at [Uzbek-Russian-English ecological explanatory dictionary]. Tashkent, Chinor ENK Publ., 2004, p. 304.
7. Ruetskaya S.S., Pivovarova T.M., Moiseeva M.N. Ob''ekty standartizatsii v oblasti okhrani pochv, zemel', landshaftov. Nauchnye aspekty standartizatsii v oblasti okhrani prirody i ratsional'nogo ispol'zovaniya pochv, zemel, landshaftov [Objects of standardization in the field of conservation of land, land, and tracts of land. Scientific aspects of standardization in the field of conservation of land and rational use of land, land, and tracts of land]. Moscow, *Scientific works of the Institute of Standardizationi.* 1998, p. 76.

8. Shvandar V.A., Panov V.P., Kupryakov Ye.M. Standartizatsiya i upravlenie kachestvennoy produktsiyy [Standardization and quality management of products]. Moscow, Yuniti-Dana Publ., 1999, p. 487.

9. Vlasenko V.N., Shirobokov A.S. Tsifrovizatsiya gosudarstvennogo ekologicheskogo upravleniya: pravovye aspekty [Digitalization of state environmental management: legal aspects]. *RUDN Journal of Law,* 2021, vol. 25, no. 2, pp. 601–619.

10. Sukhova Ye.A., Abanina E.N. Pravovye problemy tsifrovoy transformatsi sistemy upravleniya prirodopolzovaniem kak mexanizma obespecheniya ekologicheskoy bezopasnosti [Legal issues of digital transformation of the environmental management system as a mechanism for ensuring environmental safety]. *Russian Justice*, 2020, no. 8, pp. 17–20.

11. Ratner S.V., Almastyan N.A. Ekologicheskiy menedzhment v Rossiyskoy Federatsii: problemy perspektivy razvitiya [Environmental management in the Russian Federation: problems and development prospects]. *National Interests: Priorities and Security,* 2014, no. 17.

12. Khaustov A.P., Redina M.M. Normirovanie antropogennykh vozdeystviy i otsenki prirodoyemkosti territoriy [Standardization of anthropogenic impacts and assessment of the territory's natural capacity]. Moscow, RUDN Publ., 2008, p. 282.

13. Brinchuk M.M. Normirovanie kachestva okruzhayushchey sredy kak faktor kachestva zhizni [Standardization of environmental quality as a factor in quality of life]. *Environmental Protection and Quality of Life: Legal Aspects*, 2011, no. 2011.

14. Rajabov N.Sh. Ekologik standartlashtirishni huquqiy tartibga solishning ayrim masalalari xususida [On some issues of legal regulation of ecological standardization]. *Newsletter of the Berdaq Karakalpak State University*, 2017, vol. 3, no. 36, pp. 112–114.

15. Gashnikova T.V. Tekhnicheskie normativnye pravovye akty kak istochniki ekologicheskikh normativov [Technical regulatory legal acts as sources of environmental standards]. *Right.by*, 2019, vol. 4 (60), pp. 51–56.

16. Shakirova D.I. Tekhnicheskoe regulirovanie i ekologicheskoe normirovanie: sravnitel'nyy analiz [Technical regulation and environmental standards: a comparative analysis]. *Standards and Quality*, 2015, no. 8.

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2025-yil 3-son

VOLUME 9 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.3